

УДК 82-7.09(100)(091)
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-88-1>

ПОНЯТТЯ САТИРИЧНОГО ПИСЬМА: ІСТОРИКО-ГЕНЕАЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Азаров Д. В.

*аспірант кафедри німецької філології
Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, Україна
orcid.org/0000-0003-2043-1169
dmytroazarov@gmail.com*

Ключові слова: *сатира, сатиричне письмо, сатиричний модус зображення, комічне, жанр, німецька література і публіцистика, лінгво-літературознавство.*

У статті розглянуто тлумачення сатири у діахронічному вимірі розвитку художньої літератури. Вибір об'єкта дослідження зумовлений інтересом передусім зарубіжних і вітчизняних дослідників до механізму реалізації сатири у тексті, а також актуальної дискусії щодо розуміння функціонування сатиричного як манери письма. Методологічною основою дослідження стали праці Юргена Бруммака («Про поняття та теорію сатири»), («Жанрова теорія. Інформація та синтез»), Клауса В. Гемпфера і Йорга Шенерта («Теорія “літературної” сатири»), в яких пропонується описова модель для аналізу сатиричного, а також три рівні організації сатиричного письма у літературних текстах. Відзначено, що важливість формування моделі сатиричного письма зумовлена різножанровим проявом сатири у текстах різних епох, тлумаченням цього явища теоретиками літератури в межах конкретних жанрів (вірш, роман, драма тощо), а також інтермедіальними можливостями вираження сатири в образотворчих формах мистецтва. Засвідчено, що сатира має тісний зв'язок із комічним, оскільки естетичність, дотепність вираження і її соціальний складник творять константи, без яких неможлива її реалізація. В результаті історичного огляду встановлено, що сатиричне у тексті має певну градацію свого вираження – від комічного до в'їдливого й образливого. Задля реалізації певного градаційного рівня автор оперує техніками мовної редукації. Здійснений у статті огляд трансформацій поняття сатири засвідчує різноманітні підходи до дефініції сатири у конкретних літературних епохах з урахуванням культурних процесів. Покликаючись на дослідження Клауса Церера, розглянуто диференціацію інтенції сатиричного письма, в якій більшою або меншою мірою переважає моральний (вічний ідеал як у Ф. Шиллера) або індивідуальний компонент (критика цензури і боротьба за свободу висловлення власної думки, як у Г. Гайне). На основі цих даних виокремлено і проаналізовано три позачасові ознаки сатиричного: естетичний, індивідуальний та нормативний аспекти. Для кожної із зазначених ознак сатиричної манери письма наведено історичні приклади реалізації. Сатирична манера письма являє собою модель, у якій завдяки систематизації та врахуванню інваріантних особливостей не створюється перезавантаження поняття у разі аналізу сатиричного твору у контексті певного літературного періоду.

THE CONCEPT OF SATIRICAL WRITING: HISTORICAL AND GENELOGICAL ASPECT

Azarov D. V.

Postgraduate Student at the Department of German Philology

Lviv Ivan Franko National University

Universitetska str., 1, Lviv, Ukraine

orcid.org/0000-0003-2043-1169

dmytroazarov@gmail.com

Key words: *satire, satirical manner of writing, satirical mode of representation, comic, genre, German literature and journalism, linguistic and literary studies.*

The article examines the interpretation of satire in the diachronic dimension of the development of fiction. The choice of the object of research is determined by the interest of Ukrainian and foreign researchers in the mechanism of satire in the text, as well as the current discussion regarding the understanding of the functioning of satire as a manner of writing. The methodological basis of the study constitutes the works of Jürgen Brummack (“On the Concept and Theory of Satire”), (“Genre Theory. Information and Synthesis”), Klaus W. Hempfer and Jörg Schönert (“The Theory of “Literary” Satire”), in which we can find a descriptive model for the analysis of satire as well as three levels of organization of satirical writing in literary texts. It is noted that the importance of the formation of a model of satirical writing is due to the multi-genre manifestation of satire in the texts of different eras, the interpretation of this phenomenon by literary theorists within specific genres (poem, novel, drama, etc.) as well as the intermedia possibilities of satire expression in visual art forms. The article states that satire has a close connection with the comic, since aesthetics, wit of expression and its social component create constants without which its realization is impossible. As a result of the historical review, it was established that the satirical in the text has a certain gradation of its expression – from comic to caustic and offensive. In order to implement a certain gradation level, the author uses language reduction techniques. The overview of the transformations of the concept of satire carried out in the article testifies to various approaches to the definition of satire in specific literary eras, considering cultural processes. Referring to Klaus Zehrer’s research, the differentiation of the intention of satirical writing is analyzed, in which the moral (an eternal ideal as in F. Schiller) or an individual component (criticism of censorship and the struggle for freedom of expression as in H. Heine) prevails to a greater or lesser extent. Based on these data, three timeless signs of the satirical were singled out and analyzed: aesthetic, individual and normative aspects. Historical examples of implementation are given for each of the indicated signs of a satirical style of writing. The satirical manner of writing is a model in which, due to systematization and consideration of invariant features, a reboot of the concept is not created when analyzing a satirical work in the context of a certain literary period.

Постановка проблеми. Сатира належить до тих історико-культурних, світоглядних і ціннісних явищ, які важко піддаються однозначному науковому визначенню. На думку німецького літературознавця Юргена Бруммака, поняття «сатири» має «дратівливу багатозначність». Воно позначає «історичний жанр, але також етос, тон, намір і ще багато в чому дуже різних творів, визначених ним. Суттєво більше, аніж інші жанрові категорії, впродовж своєї історії сатири настільки ускладнилася, що стало неможливо

визначити її, окрім як нормативно чи у безглуздо загальний спосіб» [9, с. 75]. Підтвердженням цієї думки є також широке загальноживане розуміння феномену сатири, що знаходить вираження в різноманітному використанні цієї категорії в значенні насмішки, критики, словесного нападу, гострого вислову тощо. Відстеження процесу значеннєвих і смислових змін поняття сатири в різні культурні епохи увиразнює проблематику теоретизації цього самобутнього літературно-публіцистичного явища.

Проблема визначення феномену сатири набула широкого дискусійного висвітлення у працях вітчизняних і німецьких науковців. У монографії Бориса Шалагінова розглядається специфіка розвитку явища сатири і подано аналіз соціокультурного контексту літературних епох [2]. Дослідження Юргена Бруммака [9], Клауса Церера [1], Ніколауса Генкеля [3], Клауса В. Гемпфера [8] засвідчують, що наявна жанрова дефініція цього феномену потребує переосмислення, застосування нових методологічних підходів. Актуальною визнається необхідність характеристики сатири як типу ставлення творця до описуваної ним дійсності. Німецький літературознавець Йорг Шенерт пропонує диференціювати поняття сатири як термінологічний варіант текстової організації, тобто сатиричного (чи сатиричного способу письма), а також як її історично варіативні конкретизації, тобто сатири (Satiren). На думку дослідника, «інваріантність сатиричного виявляється у подвійній перспективі: по-перше, завдяки рекурентності певних констеляцій у традиційних взаємозв'язках тих текстів, які позиціонують себе і сприймаються як «сатиричні», по-друге, завдяки визначенню позицій таких констеляцій в (історично непов'язаній) поетологічній системі. Натомість сатирами слід називати літературні тексти, які сприяють закладенню основ для різних комунікативних дій, інтенціональність яких суттєво визначена сатиричним способом письма» [10, с. 4–5]. Отже, в новітніх дослідженнях помітне прагнення уточнити поняття сатири як текстового явища, виходячи з його мовної реалізації і проблемно-тематичної спрямованості таких текстів. У контексті зазначених наукових пошуків закономірним видається зосередження уваги дослідників на сатиричних явищах певних історико-літературних періодів, передусім античності, Середніх віків, Просвітництва, романтизму, реалізму.

Проблема визначення сатиричної манери письма, розмаїто реалізованої в літературних і публіцистичних текстах культури, надзвичайно актуальна. Аналіз знакових концептів і репрезентативних ознак сатири певної доби німецької літератури може сприяти формуванню уявлення про природу сатиричного і наявних моделей сатиричного письма загалом.

Мета і завдання статті. Метою цієї розвідки є огляд змістових трансформацій у тлумаченні явища сатири в історичному розрізі, фіксація міжжанрових, часових і позачасових споріднених форм реалізації сатиричного у тексті.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є типові механізми реалізації сатири у тексті. Предмет дослідження – явище сатиричного письма в діахронічному вимірі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сатира є одним із найефективніших способів дискредитації певного явища реальності, що породжує критичне осмислення конкретних життєвих реалій, постатей, цінностей. Уже з часів свого виникнення сатира реалізується як потужний інструмент критики світоглядних і соціальних ідей. У різні періоди історичного розвитку феномен сатири отримував різне тлумачення. У сучасному науковому терміновживанні можна виокремити три основні концепції реалізації сатири у тексті: літературний жанр, засіб творення комічного пафосу, тематичний різновид творів, які кваліфікуються як сатиричні.

Зазначена мета розвідки передбачає насамперед огляд основних трансформацій явища сатири у науковому тлумаченні. У дослідженні соціально-політичного контексту Німеччини в історичному розрізі німецький культурознавець Клаус Церер доходить висновку, що «за великим винятком Ліхтенберга німецькомовні сатирики і теоретики сатири докласичного періоду вбачали у сатирі справедливую боротьбу, за допомогою якої можна впливати повчально і тим самим покращувати аудиторію. Починаючи з епохи Просвітництва і надалі сатирики пов'язували своє відчуття моральної вищості з (індивідуальним) розумом, посилаючись на (загальні, тобто християнські) моральні закони» [1, с. 61]. Тож можна виокремити дві тенденції тлумачення сатиричного – моралістичну (спрямовану на збереження або покращення певних соціальних норм) і індивідуальну (висловлення особистого занепокоєння й засудження без претензії на особисте привнесення змін та покращення).

За часів античності сатира функціонувала як форма образного заперечення, яка використовувалася в різноманітних жанрах передусім задля досягнення комічного ефекту. Історично сатира бере свій початок із народних висміювань і лихослів'я, які були притаманні стародавньому світу під час проведення культово-ритуальних дійств. Одним із проявів народного висміювання вважають Тесмофорії, свята на честь Деметри Законодавиці. Поряд із народним комічно-сатиричним епосом сатира реалізовувалася в таких жанрах, як комедія і мім. Так, ще Арістотель виокремлює, описуючи естетику, дві базові категорії – смішне і комічне. Комізм передбачає сміх, який породжується через певну суперечність у зображенні і прив'язаний до певного соціального й естетичного контекстів. На прикладі творчості Аристофана прослідковується поєднання сміху за допомогою суперечності як із соціальним, так і з естетичним контекстами. Суперечність застосовується митцем у зображенні Сократа і його учнів, експлікуючи певне розходження між усталеним

уявленням про релігію і хмарами, які Сократ назвав новими богами. Митець вступає у конфронтацію з прогресивнішим Сократом, оскільки його погляди на релігію, культуру, державу і виховання молоді кардинально протилежні до патріархально-полісного ладу, прихильником яких виступає Аристофан. Використання тропів, пародії, трагедії, залучення хорів – усі ці елементи збагачують естетичне наповнення твору і відмежовують сатиру від прямої нефілігранної образи.

Характеризуючи соціально-політичний контекст доби пізнього Риму, Борис Шалагінов констатує певну проблему у відродженні римських чеснот і виділяє три головні тенденції:

1. Спробу реформувати традиційні античні цінності.
2. Вироблення нових на основі християнства.
3. Життя без спроби розглянути його із позиції вищого ідеалу, або ж сатиричний напрям [2, с. 101–102].

Отже, тематично сатира у римський період сягає від ідеалістичного моралізму до повсякденної «низької реальності» й емпіричного досвіду. Сатира римського періоду певною мірою успадкувала напрацювання грецьких авторів, як, наприклад, дихотомію Аристотеля «радісний сміх – насмішка». Ця дихотомія яскраво прослідковується у сатиричних творах Горация, в яких переважає комізм, і Ювенала з його модусом агресивності та образливості. Проте римська сатира є явищем самобутнім – це *жанр*, якому притаманні риси діалогічності (зазвичай дійові особи ведуть діалог у розмовній формі), реалізму, дидактизму (тема щасливого, справедливого життя у Горация), автобіографічності (Луцилій) і викривального пафосу. Одним із теоретиків римської сатири вважають Горация, який у формі невимушеної філософської бесіди і використання комічного намагається впливати на аудиторію, повчаючи її життєвої мудрості.

Із розвитком європейських міст виникає притаманна середньовічному місту народна література, в якій сатирична тенденція була спрямована «проти віковичних ворогів міської громади, котрі постійно утискали її права, – єпископів і духовництва, баронів і лицарства» [2, с. 168]. У період Середньовіччя дослідники розрізняють сатиру, написану народними мовами, а також латиномовні сатиричні твори. Середньовічна, переважно латиномовна, сатира слугувала інструментом розбудови християнської соціальної норми, відхилення від якої визнавалося гріховним. Сатиричний характер латиномовних текстів, як зазначає німецький літературознавець Ніколаус Генкель, «наслідує принцип *correctio morum* на тлі християнського горизонту усталених норм» [3, с. 99]. Латиномовні сатиричні тексти були спрямовані

на вищі соціальні прошарки, які, власне, і були уражені гріховністю, і мали можливість прочитати ці тексти. Характерним для таких текстів є використання алегорії, метафоричність висловів і вживання античних мотивів, переосмислених із погляду християнства. Народна середньовічна сатирична творчість проявилася у формах так званої «дурної сатири» («дзеркало дурнів»), крутійської сатири (фаблію і шванки), сатири про обжерливість і п'янство (особливо про священників у гіперболізованій формі), станової сатири (схематизовані образи монахів, лицарів, селян), сатиричної сирвенти і церковної драми, епосу шпільманів і кантасторіїв. Середньовічна карнавальна культура «світу навиворіт» тісно пов'язана із пародійністю і наділена явним сатиричним пафосом. За основу пародіювання вибиралися події, овіяні офіційністю (наприклад, палацовий етикет, лицарські церемонії, церковні традиції, підприємницький лад), а через уподібнення до такої події здійснювалася її повна профанація.

У період Відродження продовжився розвиток карнавальних елементів у поезії художніх творів. Якщо середньовічний сатиричний сміх насичений неприйняттям пануючого порядку, то сміх у період Ренесансу реалізується із позиції певного ідеалу. Саме з цієї причини гуманісти доби Відродження підносять себе над комічними персонажами, а не об'єднують себе з ними. Серед іншого можна виокремити такі характеристики карнально-сатиричної культури, які вплинули на розвиток сатири у період Відродження і знайшли своє відображення передусім у творах Франсуа Рабле, як: гігантизм тіла й агресивність, достаток (він комбінується почасти із випороженнями), секс (гіпертрофований до гротеску і не еротичний).

Епоха Бароко позначена трансформацією сатиричного модусу у зв'язку зі зміною світоглядних координат – кризою ренесансного світовідчуття, сумнівами в можливості пізнання світу. На прикладі меніпової сатири Йоганна Мошероша «Видіння Філандера» прослідковується «характерна для неї відкрита діалогічна інтерпретація, коли читач змушений самостійно розмірковувати над запропонованими у тексті нормами» [4, с. 12]. Комізм у сатирі епохи Бароко найчастіше досягається ситуацією двосвіття, в якій людині важко зорієнтуватися, а також невідомості між зусиллями і результатом дій персонажа.

Класицистична естетика намагається диференціювати сатиру як жанр у контексті теорії жанрової ієрархічності і нормативності. Згідно з теорією класицизму, література має орієнтуватися на готові, високохудожні зразки, насамперед римські твори. Тож письменники у своїй творчості скеровуються не на власну емпіричну

правду, а на високу правду, ідею. Позитивний персонаж у творі є таким чином носієм справжньої моралі і взірцем гідної поведінки, що характеризує сатиру у цей період як моралістичну.

Просвітники XVIII ст. вбачають у сатиричному ефективний спосіб утвердження власних теорій недосконалості суспільних інститутів. Сатира слугує зброєю проти свавілля церковників (Вольтер) і політиків (Свіфт). Серед німецькомовних авторів періоду Просвітництва побутує порівняння сатири з лікувальною терапією проти гріховності і глупоти людей. Крістіан Людвіг порівнює сатиру із «ліками, скерованими на викорінення глупоти», Вільгельм Рабенер наголошує, що головною метою сатири є повчання, бо «він (сатирик) щиро любить свого співгромадянина, <...> він повинен відчувати благородну радість, коли бачить, що його глузування зберігає доброго громадянина для вітчизни, а іншого змушує не бути смішним і грішним» [1, с. 59].

У статті «Про наївне і сентиментальне мистецтво» Фрідріх Шиллер характеризує сентиментальне через два можливі модуси творчості: елегійний і сатиричний [5]. Елегійний модус має на меті службу певному ідеалу, сатиричне ж фокусує свою увагу на розколі між ідеалом і реальним світом, який не відповідає вимогам цього ідеалу. У творчості Гайнріха Гайне помітна зміна вектора від моральної спрямованості сатиричного зображення до індивідуалістичного і поетично вільного [1, с. 62]. Сатира вже не є боротьбою за вищу інстанцію проти людської глупоти, вона слугує власному інтересові у боротьбі за право на самовираження, будучи спрямованою проти цензури.

У контексті реалістичного художнього напрямку сатира стає ефективним інструментом підсилення критичного пафосу в зображенні соціальних інститутів і моральних вад суспільства (Вільям Теккерей).

Отже, вже цей короткий огляд змістовних трансформацій сатири засвідчує, що тлумачення сатири лише як жанру є, на нашу думку, дещо обмеженим. Сатира гнучка і легко поєднується з різними жанрами, особливо із тими, які допускають використання комічного, – комедією, байкою, епіграмою, ямбічною поезією, романом, малюнком, есе. Більше того, форма зображення сатиричного не обмежується лише літературою. Маніфестація оціночного ставлення може здійснюватися як через літературні форми (вірш, роман, драма), так і у формах образотворчого мистецтва (карикатура, плакат), а також засобами кіно чи театру [6; 7, с. 78]. Розглядаючи форми текстової реалізації сатиричного, найприйнятнішою є концепція сатири як манери письма, що сполучає ознаки різних жанрів і форм вираження. Клаус В. Гем-

пфер визначає особливості такої манери письма так: «Ми маємо на увазі неісторичні константи, такі як наратив, драматичне, сатиричне тощо, а під «жанром» розуміємо історично конкретні реалізації цих загальних манер письма, наприклад, віршована сатира, роман, новела, епос і т.ін, тоді як «піджанр» представляє патетична віршована сатира, крутійський роман тощо» [8, с. 27]. У цьому зв'язку релевантним є здійснення аналізу сатиричного задля виявлення позачасових константних закономірностей і проявів сатиричної манери письма.

Передусім необхідно визначити стійкі ознаки і позачасові елементи сатири, завдяки яким вона функціонує. Юрген Бруммак характеризує сатиричне як «естетично соціалізовану агресію», виділяючи в ньому такі елементи:

1. Індивідуальний – до нього можна віднести емоційний складник: ненависть, злість, агресію, будь-яке особисте роздратування та невдоволення.

2. Соціальний – напад служить добрій меті, спрямований на стримування або полегшення ситуації і пов'язаний із певною нормою.

3. Естетичний – завуальована і зашифрована форма вираження [9, с. 76].

Слід зазначити, що індивідуальний емоційний елемент сатири завжди персоналізований. Об'єкт агресії при цьому може бути як фактичним (персоналія, група людей, партія, інституція), так і абстрактним (риси людської поведінки, стан соціуму). Характеристика Юргена Бруммака переконлива, адже загалом прослідковується в усіх літературних епохах із певними відхиленнями. У розв'язаній дискусії Йорг Шенерт акцентує, що Юрген Бруммак не розрізняє конститутивні елементи сатири як текстуальний і позатекстовий рівень, а зводить їх до єдиного [10, с. 20]. Це означає, що сатира в тексті може бути підтверджена шляхом залучення біографічного і психологічного бекграунду, не розмежовуючи реального автора від абстрактного мовця.

Аналізуючи соціальний елемент, слід зауважити, що у своїх творах сатирики відображують шкідливі тенденції, які гальмують розвиток суспільства, а тим самим сатиричний напад є вираженням незгоди автора із цими процесами, тож у фокусі сатири опиняються, наприклад, лицемірство, подвійні стандарти поведінки, несумісність з ідеалом і природним життям. В епоху Просвітництва сатирична публіцистика Джонатана Свіфта, наприклад, була яскравим зразком боротьби проти закостенілого світогляду суспільства і парламенту його країни. Йорг Шенерт відносить поняття «норма» до конститутивних ознак сатиричного письма, таких як тенденційно-однобічне опосередкування

контр-норми і неприйняття об'єктної норми, цілеспрямованість у прагматичності сатиричного письма і пов'язана з цим функціоналізація естетичного об'єкта [10, с. 8–9]. Між індивідуальним і нормативним рівнями в моделі Юргена Бруммака можна встановити певний зв'язок, оскільки домінантною ознакою сатири є тенденція відстоювати вищість контр-норми, а тому сатирична агресія завжди орієнтована на заперечення неповноцінної об'єктної дійсності.

Норма у творенні сатиричного, якої дотримується митець, може бути як загальноприйнятою державною ідеологією, так і, навпаки, опозиційною до панівної норми. У першому випадку сатира слугує певній соціально-політичній ідеї. У своїй поетичній діяльності сатирики періоду республіканського Риму, наприклад, виходили із загального для всієї тогочасної літератури морального ідеалу «звичаїв предків» [2, с. 80]. Натомість митці епохи романтизму перебували в опозиції до культурних і літературних явищ сучасності. Сатиричні видання періоду нацистського панування в Німеччині слугували утвердженню і виправданню політичного курсу влади. Отже, говорячи про складник норми, треба розуміти, що сатира має прямий зв'язок із місцем (соціальний контекст регіону, країни) і часом, без урахування яких неможливе її повноцінне прочитання й осмислення. Із цієї ж причини сатира має властивість швидко старіти.

Щодо естетичного елемента, який, за Юргеном Бруммаком, реалізується в модусі завуальованості, то він важливий тільки для тропів (іронія, метафора, синекдоха, алегорія, символ), хоча сатира має на озброєнні також різного роду обсценну лексику. Поряд з лексичним рівнем можна виділити також рівень фонетичний. Сатира ще з часів античності пов'язана із пародією, тож у політичних ток-шоу, кабаре і сатиричних статтях можна помітити елементи пародіювання відомих особистостей. Комічний ефект може бути досягнутий вживанням певних діалектизмів, характерних форм вимови (на письмі ефект пародіювання реалізується викривленим правописом).

Сучасні літературно-публіцистичні тексти демонструють, що сатиричне начало у тексті має певну градацію свого вираження. Опис політичного діяча або іншої особистості може варіюватися від комічного і смішного до в'їдливого й образливого. Тож оціночне ставлення автора до зображуваного об'єкта виявляє себе як заперечення на підставі неспівпадіння із суб'єктивним уявленням автора про правильне, справедливе і гідне. Автор, який пише сатирично, може зображувати об'єкт свого нападу, обрамлюючи це заперечення як через смішне, так і через огидне.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, в різні епохи сатиричне має особливу

специфіку реалізації комічного, визначену певним соціальним і політичним контекстом. В основі цього комічного лежить певний тип суперечності, що у своєму наповненні різниться в кожному літературному періоді: потворне – прекрасне (античність), гріховне і праведне (Середньовіччя), ідеальна – наявна норма (Просвітництво) і т. ін.

Здійснений огляд засвідчив як міжжанрову (вірш, роман, драма тощо), так і інтермедіальну (карикатура, плакат, кіно, театр, мем) множинність вираження сатиричного у текстах. Репрезентовані у статті механізми та ознаки сатиричного увиразнюють певну тяглість і часову спорідненість реалізації сатири в різних текстах. Сатирична манера письма може бути використана в різних жанрах і формах вираження, тим самим збагачуючи їх, вона привносить свій неповторний колорит, який підтверджує міжжанрову природу сатири.

Серед іншого було виокремлено три позачасові риси сатири: індивідуальну, соціальну й естетичну. Індивідуальний елемент є певною роздратованістю, внутрішньою мотивацією автора, коли об'єктом його осміювання стає явище або особистість, які не вкладаються в рамки уявлення про гідне, правильне. Естетика сатиричного у тексті зумовлена використанням ряду тропів, які є завуальованою формою вираження гнівної критики. Проте на лексичному рівні сатирики нерідко вдаються до мовної гри й обсценної лексики. Також важливими є техніки сатиричної редукації, які можуть бути використані як у тексті, так і в графічному зображенні. У цьому зв'язку можна зазначити перспективу подальшого дослідження сатиричних текстів на рівні репрезентації, аналіз використаних автором стилістичних фігур, а також побудови структури тексту. Надалі видається доцільною подальша розробка менш дослідженого стратегічного рівня організації сатиричного тексту та аналіз текстових та позатекстових відношень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Zehrer K. *Cäsar Dialektik der Satire. Zur Komik von Robert Gernhardt und der Neuen Frankfurter Schule*. Bremen : Universität Bremen. 2001. 281 S.
2. Шалагінов Б. Зарубіжна література: від античності до початку XX ст. Київ : Вид-во дім «КМ Академія», 2004. 360 с.
3. Henkel N. *Gesellschaftssatire im Mittelalter. Formen und Verfahren satirischer Schreibweise in den Sermones nulli parcentes (Walther 6881), im Carmen satiricum des Nicolaus von Bibra, in der Ständekritik von Viri fratres, servi Dei (Walther 20575) und im Buch der Rügen. Epochen der Satire. Traditionslinien einer literarischen Gattung in Antike, Mittelalter*

- und Renaissance* / Haye Th., Schnorr F. (Hr.). Hildesheim : Weidmann. 2008. S. 95–118.
4. Маценка С. Барокова сатира «Вигадливі і правдиві видіння Філандера фон Зіттевальда» Й. М. Мошероша у сучасному прочитанні. *Від бароко до постмодернізму*. 2016. Вип. XX. С. 37–44.
 5. Schiller F. Über naive und sentimentalische Dichtung. *Sämtliche Werke / 8: Philosophische Schriften*. Berlin : Aufbau. 2005. S. 433–520.
 6. Mittelalter-Lexikon : *вебсайт*. URL: <https://www.mittelalter-lexikon.de/wiki/Satire> (дата звернення: 21.12.2022).
 7. Peter B. B. Satire in journalistischer Mission Studie zu den journalistischen Leistungen von TV-Kabarettisten als Interviewer. Freiburg 2015. 361 S. URL: <https://doc.rero.ch/record/257251/files/PeterB.pdf> (дата звернення: 21.12.2022).
 8. Hempfer K. W. Gattungstheorie. Information und Synthese. München : Fink. 1973. 313 S.
 9. Brummack J. Zu Begriff und Theorie der Satire. *Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte*. 1971. № 45. S. 275–377.
 10. Schönert J. Theorie der (literarischen) Satire: ein funktionales Modell zur Beschreibung von Textstruktur und kommunikativer Wirkung. *Textpraxis. Digitales Journal für Philologie*. Münster, 2011. № 2. S. 1–42. URL: <https://www.textpraxis.net/sites/default/files/beitraege/joerg-schoenert-theorie-der-literarischen-satire.pdf> (дата звернення: 21.12.2022).
 3. Henkel, N. (2008). Gesellschaftssatire im Mittelalter. Formen und Verfahren satirischer Schreibweise in den *Sermones nulli parcentes* (Walther 6881), im *Carmen satiricum* des Nicolaus von Bibra, in der Ständekritik von *Viri fratres, servi Dei* (Walther 20575) und im Buch der Rügen. In Th. Haye, F. Schnorr (Hg.) *Epochen der Satire. Traditionslinien einer literarischen Gattung in Antike, Mittelalter und Renaissance* (S. 95–118). Hildesheim : Weidmann.
 4. Macenka, S. (2016). Barokova satyra “Vyhadylyvi i pravdyvi vydinnia Filandera fon Zittevalda” Y. M. Mosherosha u suchasnomu prochytanni [Baroque satire “Fantastic and true visions of Philander von Zittewald” by Y. M. Moscherosh in a modern reading]. *Vid baroko do postmodernizmu* [From baroque to postmodernism]. Vol. XX, 37–44.
 5. Schiller, F. (2005). Über naive und sentimentalische Dichtung. *Sämtliche Werke / 8: Philosophische Schriften* (S. 433–520). Berlin : Aufbau.
 6. Mittelalter-Lexikon (2013). Satire. Retrieved from: <https://www.mittelalter-lexikon.de/wiki/Satire>
 7. Peter, B. B. (2015). *Satire in journalistischer Mission Studie zu den journalistischen Leistungen von TV-Kabarettisten als Interviewer*. Freiburg. Retrieved from: <https://doc.rero.ch/record/257251/files/PeterB.pdf>
 8. Hempfer, K. W. (1973). *Gattungstheorie. Information und Synthese*. München : Fink.
 9. Brummack, J. (1971). Zu Begriff und Theorie der Satire. *Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte*. № 4, 275–377.
 10. Schönert, J. (2011). Theorie der (literarischen) Satire: ein funktionales Modell zur Beschreibung von Textstruktur und kommunikativer Wirkung. *Textpraxis. Digitales Journal für Philologie*. № 2, 1–42. Retrieved from: <https://www.textpraxis.net/sites/default/files/beitraege/joerg-schoenert-theorie-der-literarischen-satire.pdf>

REFERENCES

1. Zehrer, K. C. (2001). *Dialektik der Satire. Zur Komik von Robert Gernhardt und der Neuen Frankfurter Schule*. Bremen : Universität Bremen.
2. Shalahinov, B. B. (2004). *Zarubizhna literatura: vid antychnosti do pochatku XX st.* [Foreign literature: from antiquity to the beginning of the 20th century]. Kyiv : Vyd-vo dim “KM Akademiia”.